Ч(Чув)
С51
334064чув

Анатолий СМОЛИН

ÇАВРĂМ

Национальная библиотека ЧР
4-033406

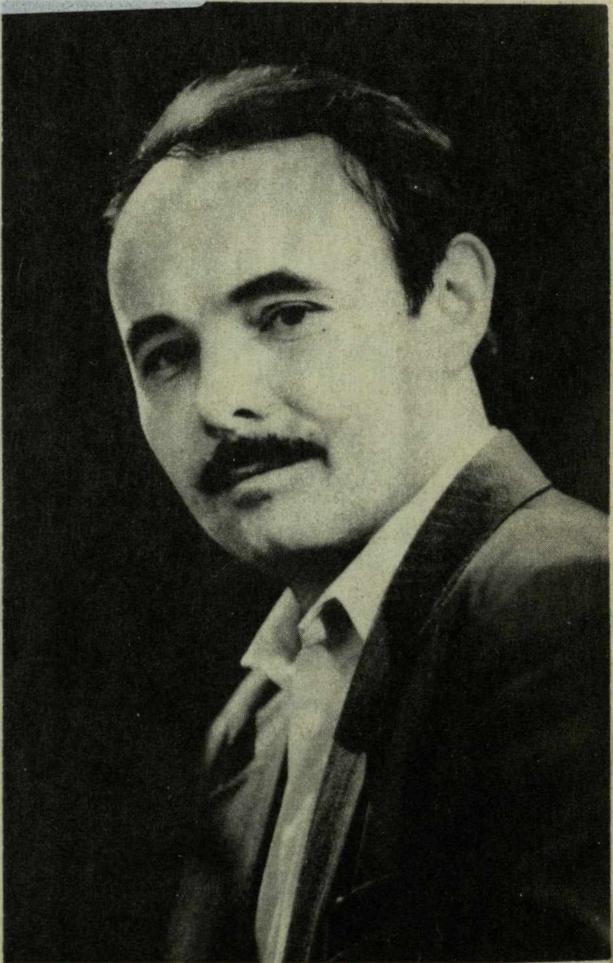

кор
С(Чув)
С 51

Анатолий СМОЛИН

ҪАВРĂМ

СĂВĂСЕМ

Шупашкар
Чăваш кĕнеке издательстви
1991

ББҠ 84 Чув 7-5
С 51

ПРОВЕРЕНО
2010

33406-чув

Чувашская
Республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. М. Горького

Смолин А. С.

С 51 Ҫаврӑм: Сӑвӑсем.— Шупашкар: Чӑваш кӗнеке изд-ви, 1991.— 63 с.

Хайӗн пӗрремӗш кӗнекинче ҫамрӑк поэт Тӑван ҫӗршыв, ҫамрӑклӑх, юрату ҫинчен ҫырать. Чӑваш халӑх кунҫулӗ те кӑсӑклантарать ӑна. Автор шухӑша сӑнарлӑ та витӗмлӗ калама тӑрӑшать, пурнӑҫа тӗпчевҫӗ куҫӗпе сӑнать.

ББҠ 84 Чув 7-5

С $\frac{4803710202-89}{М\ 136(03)-91}$ 56—91

ISBN 5—7670—0461—7

© Чӑваш кӗнеке издательстви, 1991 ҫ.

ПУРĂНĂÇ ТУРТĂМĔ

* * *

Чăваш чĕлхи — эс ман тăван чĕлхем,
Ялан чунра çунса тăран хĕлхем.

Миçе поэт çырман пуль сан çинчен,
Эс чăннипех калама çук чечен.

Вут-çулăм пек хăватлă та кăра,
Хĕмлентеретĕн манăн кăкăра.

Эс ылтăн-кĕмĕлтен те хаклăрах,
Хĕрӳ те хӳхĕм хĕвелпе танах.

Чуна пырса тивет кашни сăмах...
Тавах, тăван чĕлхем сана, тавах.

«ЧĂВАШСЕМ, ЧĂМĂРТАНĂР!»

П. Хусанкай

«Чăвашсем, чăмăртанăр!»— çак икĕ сăмах
Паян вăйлăрах янăрать уйрăмах.

Кунта усалли-япăххи çук пачах,
Çынсен пĕр-пĕрне туймалла тачăрах.

Тутар-и вăл, вырăс-и — пирĕн тăван,
Эпир никампа хирĕçме шутламан.

Қавар тăвасси те асра та пулман,
Чăваш туслăха кăмăллать авалтан.

Пĕр-пĕр пысăк ĕç каплансан ун умне,
Чăваш чăмăртаннă часрах нимене.

Çĕнтернĕ çапла туслă йыш хĕнлĕхе...
Паян та упрасчĕ, туссем, пĕрлĕхе.

Ан сӳнтĕрччĕ хĕмĕ çак ырă йăлан,
Апла чăмăртантăр пур халăх ялан.

САМАНА

Пĕр хăватлă сăмах — с а м а н а —
Тухатлать, тыткăнлать халь мана.
Тыткăнлать хулана, салана,
Пур киле çутă пек саланать.

Самана — эсĕ çутă тĕллев.
Самана — эсĕ вăхăт таппи,
Ăнтăлу, çĕнелӳ, тĕрĕслев...
Самана — эсĕ пурнăç, эппин.

Уттуна айккинчен сăнама
Эп таçти инçетри хăна мар.
Савала, самана, сăввăма,
Çĕнĕлле ĕçлеме хăнăхтар.

Сан сăнна сăнлама, самана,
Тăрăшсах эп шыратăп сăмах...
Шанса пар ывăлна ялавна,
Эп санпа, самана, яланах.

МАМАЙ ТӐПЕМӖ

Çанçурӑм сӑрлатса илет,
Қарланкӑна капланчӗ темӗн.
Иртни йӑлтах аса килет,
Ума тухсан Мамай тӑпемӗ.

Мамай тӑпемӗ... Çакӑнта
Çӗрпе тӑпе пӗрлешнӗ мар-и!
Тӑпра та çуннӑ вырӑнтан
Совет çынни пӗр шит чакмарӗ.

...Утатӑп чул картлашкапа.
Чӗре тапать сиксе тухассӑн.
Пӗвеннӗ тейӗн хӗм юнпа —
Қашни чечек сывлать халь ассӑн.

Иртет умран пӗр ветеран,
Пит-куçӗнче çӗвви пит тарӑн.
Уксахласа утать аран,
Қалаймӑн пурпӗрех: «Мӑнтарӑн».

Ав, пуш-пушах кӗпе çанни,
Хӑрах алли ытла паталлӑ...
Çук, пуç усман совет çынни,
Çӗнтерӗве туптанӑ танлӑн.

Хӑватлӑ Улӑп тӑпри пек
Тӑпем тӑрать тӗнче курмалӑх.
Салтак мухтавӗн шайӗпе
Ана виçет паян пур халӑх.

* * *

Каччă чунĕ хăш чух пархатарлă:
Те пĕлес килнĕрен умрине,
Хĕрхенсе, тен, эп юмăç пăхтартăм
Виç ачаллă чикан майрине.

Те чунтан вăл каларĕ — пĕлместĕп,
Суеçтерчĕ-и, тен,— пурпĕрех:
«Аллăра паллă çын пулăн эсĕ,
Унччен пулĕ кăштах хĕнтерех».

Ĕненместĕп пачах тĕшмĕше эп.
Леккелетĕп хутран хĕнлĕхе.
Парăнмастăп ăна, кĕрешетĕп.
Çывхаратăп çапла хĕрĕхе.

Хĕрӳрех кунсерен чун кăварĕ,
Араскал тилхепи аллăмра.
Леш майра тĕрĕсех, тен, каларĕ?—
Паллă пулĕ йăлтах аллăра.

* * *

Тиевре — ăпăр-тапăр,
Çул йĕрлет урапа.
Хыçĕнче шавлă тапăр,
Ав, пырать урампа.

Хупăнать кашни алăк,
Çăрасем килсерен.
Ма хăрать пирĕн халăх
Чикансем килесрен?

Ун чухне мĕн ăнланнă
Çиччĕри шăпăрлан.
Ăслисем пек пытаннă
Сăнама хушăкран.

Эх, илемлĕ пĕр лавĕ,
Илĕртет тур лаши.
Пур-ши унăн тăрлавĕ,
Эх, лартса каймĕ-ши?..

Уткалать тăпăр-тапăр
Çамрăкки те ватти.
Мĕн шырать-ши çак тапăр,
Ăçталла ун утти?

* * *

Телей тени мĕскер тени пулать?
Ăна кашни хăй майлă ăнланать.

Пĕриншĕн пултăр пӳрт тулли тупра,
Тепри телей тупать юратура.

Пĕри хăй ырлăхне хурать тĕпе,
Тепри телейлĕ çын телейĕпе.

Телей куратăп эпĕ çынсенче,
Пĕрне-пĕри савса пулăшнинче,

Ачан йăл куллинче, ун уттинче...
Телейĕм манăн — тăнăç çут тĕнче.

Телей тени мĕскер тени пулать?
Ăна кашни хăй майлă ăнланать.

Анчах та санăн телейӳ кайран
Çынна хур ан кăтарттăр ăнсăртран.

* * *

Ҫăвак хуппи уҫăлсан,
Ҫумăр евĕр пыл ҫусан,
Телейӳ те пулĕ сан,
Пурнăн эсĕ ыр курса.

Упасарри ҫурăлсан,
Улăп-паттăр ҫуралсан,
Ăраскалу пулĕ сан,
Пурнăн эсĕ юп курса.

Телейӳ те пулĕ сан,
Пурнăн эсĕ юп курса,
Ҫăвак хуппи уҫăлсан,
Упасарри ҫурăлсан.

* * *

Хĕсĕкрех иккен
Халь тăван кил-ҫурт.
Илĕртет ĕлккен
Инҫетри мăн ҫул.

Пĕлес ҫук ăна,
Умăнти кунна:
Те телей сунать,
Те инкек кăна.

Этеме темме
Пӳрнĕ хур курма.
Ҫирлĕ мар йĕме,
Хурланма-тума.

Ватăлни каять,
Çамрăкки килет.
Çак шăпа-пая
Ķашнинех кĕрет.

Хĕн тивсен те, тем
Илĕртет инçет.
Пурпĕрех этем
Ыррине кĕтет.

Çавăнпах-и, тен,
Чĕтремест алли.
Çавăнпа этем
Пуринчен вăйли.

Савăнса-кулса
Эпир ӳсрĕмĕр.
Ырлăхне курса,
Хурлăх тӳсрĕмĕр.

Ķĕреçе çĕре
Ķасса кĕчĕ пуль.
Çывхарать черет...
Тăкăнать куççуль.

ЧĂНЛĂХ

Истори манмасть вăл,—
Сӳнмест ас хĕлхемĕ,—
Сывламĕ пит ассăн,
Хаяррăн хӳхлемĕ.

Ват Троя та, Рим та
Пĕр тĕлсĕр çухалмĕç.
Çук, манăçмĕ ним те —
Йăлт паллă, ав, халĕ.

Истори вăл тĕссĕр,
Кунпа, тен, пĕр танлă.
Умри çулĕ вĕççĕр,
Қаçалăкĕ анлă.

Қашни карт-паллийĕ
Юлать этемре çеç.
Вăл чунсăр пулин те,
Черченкĕ те çепĕç.

Йăшкать паян кун та
Истори суранĕ.
Қам айăплă уншăн?—
Этемлĕх тиранĕ!

Тискеррĕн, пĕр шелсĕр
Шар курнă пур халăх.
Çĕршерĕн, пиншерĕн
Хыпарсăр çухалнă.

Пĕр айăпсăр-нимсĕр
Тăшман ятне илтнĕ.
Путланнă леш ирсĕр,
Ун ĕмĕрĕ иртнĕ.

Çапах паян кун та
Çӳрет ĕмĕлкийĕ.
Шырать-ши вăл хунта
Е çăлăнăç килĕ?

Вĕрет кассăн-кассăн
Кунçулăн шух çилĕ.
Тен, Нестер Янкасшăн
Хӳхлет тăван килĕ?..

Истори вăл аслă,
Ун чăнлăхĕ тертлĕ.
Шанатпăр: пуласлăх
Тек килмĕ тӳнтерлĕ.

ТĔРЛЕМЕС

Тĕрлемес эпопейĕ! Ҫам сарĕ,
Ҫам кăтартĕ сан паттăрлăхна?

П. Хусанкай

Тĕрлемес, Тĕрлемес...
Ҫуйлă-çулăмлă çул.
Хусанъен хĕрлемес,
Чан çапать чугун çул.

Те кĕрлет аслати,
Те кашлать ват вăрман...
«Васпати, васпати...»—
Илтĕнет хушăран.

Пĕри тытнă пуçне.
Юн тумлать çĕр питне.
«Эх, çитесчĕ, анне,
Латвие, кил тĕлне.

Пурăнасчĕ пăртак,
Ҫиленсе çĕн кунпа...»
Тек чĕнмерĕ салтак,—
Хĕç хĕрелчĕ юнпа.

Алхасать çичĕ ют,
Аркатасшăн йăлтах.
Юланут, юланут...
Улмуççиллĕ ялта...

...Халь кунта илтĕнмест
Урнă тупă сасси.
Тĕрлемес, Тĕрлемес,
Ҫитрĕ сан пуласси.

Çĕкленеççĕ çуртсем,
Çĕнĕлле халь йăлтах.
Çыврас паттăрсем
Тăванла масарта.

СĂХĂМ СĂМАХĔ

Эп халĕ ĕнтĕ ватă,
Тăлланчĕ уттăм ман.
Тахçанччĕ, астăватăп,
Пачах чăхăмламан.

Мана кăна кўлетчĕç,
Тĕпричче эп ялан.
Пичеврисемшĕн тертчĕ
Юртма манпа пĕр тан.

Мĕн чухлĕ чупă-тăрă
Курман эп, тупата.
«Ытла чалак та йăрă»,—
Калатчĕç ман ята.

Чи чăнкă тăвалла та
Чупаттăм сиккипе.
Сĕм каçсенче тăллатчĕ
Хуçа хăй еккипе.

Çу кунĕ çитнĕçемĕн,
Кĕрсессĕн акаран,
Хавасла кĕвĕ-çемĕ
Каймастчĕ хăлхаран.

Акатуйсем иртетчĕç
Пит шавлă та кăра.
Ăмăртăва килетчĕç
Утсем пур таврăран.

Ҫулатчĕ харсăр каччă,
Телей пит-куҫĕнче.
Чĕн чăпăркка вылятчĕ
Ман купарча ҫинче.

Ҫакатчĕҫ явлăк, сĕлкĕ
Мăя, мала тухсан.
Ун чух сап-сарă сĕлĕ
Ҫаймастчĕ ман умран.

Эп халĕ ĕнтĕ ватă,
Тăлли те маншăн мар.
Йăшсах пырать хăватăм,
Хуть тулхăр, хуть шăмар.

Юпах тиха манерлĕн
Чупасчĕ ҫаранта.
Аса илетĕп эрлĕн
Хавaслă вăхăта.

Хисепĕм ҫук пăртак та,
Эп мĕскĕн янавар.
Хутра халь хурҫă трактор,
Мана кӳлесшĕн мар.

Эп хамшăн кулянмастăп,
Шеллетĕп тихама.
Шиклентерет пуласлăх,
Ҫам тăсĕ тăхăма?

* * *

«Малалла-ха пурнăç, малалла».
П. Хусанкай

Чечек евĕр çулсене
Вăхăт вăтăрать.
Ķилчĕ тепĕр çуркунне —
Çитрĕм вăтăра.
Те нумай ку, те сахал?—
Тем каламалла...
Тамалман-ха вăй-хавал,
Пурнăç — малалла.
Çав-çавах асран-тĕсрен
Шухăшлатăн та:
Хĕрхенетĕн чĕререн
Иртнĕ вăхăта.
Ķайрĕ пуль ĕмĕрлĕхе
Шух ачалăх ман.
Сулăнатăп хĕрĕхе
Çамрăклăхăмран.
Пурпĕрех-çке, тусăмсем,
Ķилес кунăм шеп.
Çитĕнеççĕ ачамсем —
Ашшĕ пултăм эп.
Умăмра халь анлă çул —
Çитĕпĕр алла...
Ķулянма сăлтавĕ çук,
Пурнăç — малалла.

* * *

Хуркайăксем, мĕн-ма эсир вĕçетĕр
Карталанса, карла-карла, кăнтăралла?
Çитес инçетĕр çав тери инçе-тĕр,
Çапах та ăнтăлатăр малалла.

Хуркайăксем, мĕн-ма эсир вĕçетĕр?
Çунатсемпе çухрăмсене çĕне-çĕне?
Тасти çĕре те çаврăнса çитетĕр,
Çитет-тĕр çул виçме çине-çине.

Хуркайăксем мана хурав памарĕç.
Салху сăнар тĕрленчĕ тӳпере.
Çапах та çутă шанăç çухалман-иç:
Хуркайăк çулĕ юлĕ ĕмĕре.

ВĔРЕНӲРЕ

Мĕн иртенпех тăкать сив çумăр.
Ларатпăр нӳрĕ окопра.
Кӳтсе чĕтрет йĕпе çанçурăм,
Вĕри мунча каймасть асран.

Çĕкленчĕ кĕтнĕ çут ракета.
Атакăна чĕнет приказ.
Хыçра халь — метр хыççăн метр,
«Мунча кĕртет» противогаз.

Чупатпăр малаллах пĕр вĕçĕм.
Вĕри тара çăтать тăпра.
«Хăçан-ши пулĕ çулăн вĕçĕ?
Ларасчĕ нӳрĕ окопра».

33406-чув
Чувашская Республиканская БИБЛИОТЕКА им. М. Горького

ТĂВАТШАР ЙĔРКЕН

* * *

Кирлех мар пуль ытла кăшкăрма,
Çĕнетӳ çиттипе витĕнме.
Хăнкăрма — яланах хăнкăрма,
Лекес марччĕ янрав витĕмне.

* * *

Нихăçан ан сăхлан эрехе —
Симĕс пуçлă çĕлен-сĕлĕхе:
Самант туйнă ултав-ĕреххет
Этеме пуçĕпех пĕтерет.

* * *

Халь сăвăç пьесăпа супать. Мĕн калăн:
Прозаик айкашать рифмăпала.
Пахалăхĕ?! Ан тарăх, вулаканăм:
Универсал — пайталлă япала.

* * *

Рифмăлакан йышланчĕ кутăруçăн.
Кашни тухасшăн сăвăça ку чух.
Издательство калинккине, тен, уçăн,
Поэзи алăкне уçма май çук.

* * *

Çирĕмре çырман-тăк çивĕч,
Вăтăрта çырсан вăтам,
Çитмĕлте ăсталăх çитмĕ,
Тек çырма çынран вăтан.

ЙАПАЛТИНЕ

Юрав юрри юрла-юрла,
Вăл Парнаса та парăнтарĕ.
Тепри ĕçлет тарла-тарла,
Çавах тивмест-çке пархатарĕ.

ПĔР КРИТИКЕ

Талайĕ пур ун,
Таланĕ те çук мар.
Таланчĕ çеç —
Мăн кўсекпе чукмар

* * *

Эп авман-и ухă,
Эп пулман-и шухă,
Утланман-и вичкĕн
Урхамахсене?
Ман пулман-и ĕмĕт,
Çуралман-и шухăш
Ярăнса вĕçмешкĕн
Çăлтăрсем енне?
Пулнă, пурте пулнă:
Савăннă та кулнă,
Çынсенчен нихçан та
Хыçала юлман.
Халĕ тăрса юлнă
Çитмĕл çич ыйтуллă
Пурнăçа хăюллăн
Хирĕç пăхакан.

САВĂНТАРТĂМ

(Шӳт)

Ман пĕр пĕлĕш, тĕл пулсан, ялан
Ыйтусем парса тĕпчет васкавлăн:
— Мĕнлерех, тăванăм, пурăнан?
Сывлăху пирки тата мĕн калăн?

— Лайăх,— тетĕп,— сывă-ха, куран,
Сăвăсем хĕрсех çырма пуçларăм...
Темшĕн пĕлĕш улшăнать сăнран,
Қăмăлĕ сасартăк хуçăлать ун.

Ак, тĕл пултăм пĕлĕше каллех.
Қăмăлне-и унăнне тек хуçăп?
— Пурнăç япăх,— терĕм юриех.
Қулăпа çуталчĕ ун пит-куçĕ!

* * *

Ман асатте ĕненнĕ Сталина,
Хрущев юлташ аттешĕн пулнă турă.
Эп Брежнева ĕненнĕ чунтанах —
Мана та витĕм кӳнĕ диктатура.

Ак çитĕнĕç те манăн ачамсем,
Вĕсем ыйту памашкăн пуçлĕç ирĕк:
«Аттеçĕм, каласам та пĕлтерсем,
Қама ĕненмелле-ши паян пирĕн?»

Мĕскер калас ун чух ман вĕсене?
(Политика енчен эп пулмăп суккăр):
— Ĕненĕр яланах ыр çынсене,
Тата чунăрсене нихçан ан сутăр.

ÇУЛ ЮППИНЧЕ

«Пĕрремĕш курсра вĕреннĕ
чухне пĕр критик çеçчĕ,
иттисем — сăвăçсемччĕ,
Юлашки курсра пĕр поэт,
иттисем — критиксем».

(Студентсен калаçăвĕнчен)

Пĕрремĕш курс. Қашни поэтчĕ:
Епле иленмĕн илеме!
Қашни хăй шăпине кĕтетчĕ,
Пачах пĕлмен критиклеме.

Қашни малашлăхшăн çунатчĕ
Хавхаланса çул пуçĕнче.
Чăхăмламастчĕ çилçуначĕ,
Ытла кĕренччĕ çут тĕнче.

Қайран, шух вăхăт иртнĕçемĕн,
Сайралчĕç сăвăç-лириксем:
Пĕриншĕн çулĕ пит инçе-мĕн,
Тепри юлайнă-мĕн ӳксе.

Ак çул юппи. Йыш — пĕчченленчĕ.
Тăратăп туссене кĕтсе.
Пĕрремĕш курс. Қашни поэтчĕ.
Халь ытларахăш — критиксем.

ИНТЕРНАЦИОНАЛ КĔПЕРĔ

(Публицистикăллă поэма сыпăкĕ)

Паттăр интернационалиста
Николай СЕРОВА
халаллатăп.

Хăватлă, çĕн чĕреллĕ çĕн ĕмĕр чăвашĕ,
Хулпуççипе кăвак пĕлĕте перĕнсе,
Кунçул уйне тухса, хĕвел тумтир тумланĕ,
Çĕн кун ăна ыталĕ савăнса, ачашшăн;
Умне, çĕн кун çине, çĕн чечексем чĕртсе,
Интернационал кĕперĕ анĕ.

Çеçпĕл Мишши

Пурнатпăр мар-и хăтлă хваттерте,
(Кĕçех кашни çемье хваттерлĕ пулĕ.)
Пачах эпир курмастпăр çав терте,
Пире шиклентермест ылханлă пуля.

Эпир сенкер экран çинче кăна
Хутран-ситрен синкер вăрçа куратпăр.
Хаçат-журнал вулатпăр пĕр кана,
Пĕр шухăшсăр, пит канлĕн çывăратпăр.

Çапла ыйха путать пур ял-хула,
Пит тутлăн тĕлĕрет-тĕр анлă Атăл...
Кунта вара пачах та урăхла,
Кашни куна юлашки пек хаклатăн.

Кунта час-час пăшал сасси кĕрлет,
Пĕлеймĕн тепĕр чух: ăçтан кам перĕ?
Кунта совет çынни вута кĕрет —
Хывать Интернационал кĕперĕ.

Афганистан... Тухмастăн эс асран,
Çынсем паян сана шанса сăнаççĕ.
Афганистан... эс чĕрери суран,
Пĕр чарăнми йăшкатăн ирĕн-каçăн.

...Афганистан. Пăлхавăр. Пăтрашу.
Ту хыçĕнчен килет тăхланлă çумăр.
Тăвансене кирлех-тĕр пулăшу,
Авантарах — пулсассăн çума-çумăн.

Пĕр вĕçĕм Пакистан енчен шăвать
Тăшман çĕлен-калта пек илĕм-тилĕм.
Чарасчĕ хăвăртрах харкашăва,
Қирек хăçан та вăл хăрушă — вилĕм.

Пур халăха савас пулать чунтан.
Хитре тĕнче пăхать куçран, ыр суннăн.
Анчах эп мар, Серов каять унта,
Çапла тума чĕри хистенĕ унăн.

Хăй пурнăçĕ çинчен шутлать кашни.
Хăшĕ-пĕри вута кĕрет тăрлавлăн.
Çапах мĕскер вăл — паттăрлăх тени?
Тан евĕр шухăшпа тапать тăнлавăм.

* * *

«Қоля шăллăм пĕлмен, пурнăçлайман ĕç çукчĕ. Чăннипех те алли ылтăнччĕ унăн. Асталăхĕ хăй тĕллĕн килмен, паллах. Тăрăшнă, урăхла майĕ те пулман. Атте, Василий Қорнилович, шăллăм 3—4 уйăхра чухне çĕре кĕчĕ. Анне, Феодосия Софроновна, Қоля пĕрремĕш класра чухне сарăмсăр вилчĕ. Иккĕн хăр-тăлăха юлтăмăр эпир. Асанне ура çине тăма пулăшрĕ пире. Ĕмĕр-ĕмĕр тав ăна».

(Қоля Серов аппăшĕ Любовь Васильевна Никифорова каласа панинчен.)

Ытла ынатлă кăмăллă,
Ытла та хăюçах.
Çынна шанаттăн çăмăллăн,
Саваттăн пурнăçа.

Шкула тухса чупаттăн,
Хĕпĕртесе чунтан.
Е «пиллĕк», е «тăваттă»
Илеттĕнччĕ ялан.

Киле килсен лараттăн
Кĕнекесем тытса.
Хуткупăсне калаттăн
Епле хавхаланса.

Хăвах ĕне сăваттăн,
Кĕтместĕн аппуна.
Е кĕпе-йĕм çăваттăн...
Пур ĕç — ал май сана.

Шанаттăн, шăллăм, эсĕ
Хăв çăлтăрна ялан.
Вăл туйăнман сӳнессĕн,
Çап-çутă пулнăран.

Вăл туйăнман сӳнессĕн,
Çухалчĕ-çке тăрук...
Çук, çук, эп ĕненместĕп,—
Сӳнмен сан çăлтăру.

* * *

«Уроксенче Коля çав тери тимлĕ итлетчĕ. Пĕр-пĕр темăна ăнлантарнă хыççăн ыйтусем паратчĕ. Чăвашла кĕнекесем вулама кăмăллатчĕ. «Чăвашăн тăван чĕлхипе культурине лайăх пĕлмелле»,— тетчĕ вăл. Сăвăсем вулама юрататчĕ, уйрăмах — Çеçпĕл Мишшипе Петĕр Хусанкая».

(Крымсарайккă вăтам шкулĕнче чăваш чĕлхипе литературине вĕрентекен Валентина Алексеевна Алексеева каласа панинчен.)

«Хастарлă, хыт утăмлă пулăр»,—
Класра çирĕп сас янăрать.
«Вут кайăклăн вĕçĕр, ан юлăр...»—
Серов Коля сăвă калать.

Тăнлаççĕ ăна ним чĕнмесĕр
«Çĕршывăн хастар ачисем».
Çапла çитĕнет-тĕр çĕн несĕл,
Кашнин çут тĕллев, ĕмĕтсем.

Ăшра Çеçпĕле ăмсанаççĕ,
Çав вăхăт пирки сĕмленсе.
«Мĕскер эпир тунă хальхаççăн?»—
Тухаççĕ ума ыйтусем.

Асрах чи хастар çын Корчагин,
Гастелло тухмасть манăça.
Мухтавлă Чапаевăн чапĕ
Хăвалĕ каллех канăçа.

Вĕçме ĕмĕтпе пит те лайăх,
Апла пулар мар-ха йăваш.
Чĕнет уçлăха Николаев —
Ентешĕмĕр, паттăр чăваш.

Чакма каялла халь юрать-и?—
«Эпир улăпсем йăхĕнчен...»
Класра çирĕп сас янăрать ав:
«Ан юлăр кунçул уттинчен!»

* * *

«Коля Серов ентешĕм хыççăн эпĕ те Фарьяб вилаятĕнчи (провинцийĕнчи) Маймене хулинче ДОМА (Афганистанри çамрăксен демократиллĕ организацийĕ) ыйтнипе çамрăк афганецсене çулталăк хушши çĕнĕлле

ĕçleme vĕrentrĕм. Коля пурăннă пÿлĕмре унăн кравачĕ çинчех выртса тăтăм. Яланах ырăпа кăна асăнатчĕç Николай Серов паттăр интернационалиста кунти çынсем».

(Николай Михайлов интернационалист асаилĕвĕнчен.)

Маймене хули Элĕкрен пысăкрах,
Тусем хушшине вăл вырнаçнă.
Анчах та пĕрпеклĕхĕ, чăн та, пурах,—
Çынсем курăнаççĕ мăнаçлăн.

Апрель революцийĕ пана тивлет
Темрен хаклăрах чухăнсемшĕн.
Ана пăшалпа сыхлама халь тивет:
Пĕртанлăх — хăрушă шахсемшĕн.

Таптасшăн вĕсем туслăха, пĕрлĕхе.
Ислам тĕнĕпе витĕнеççĕ.
Кăштах тĕттĕмрех хăшĕсем халлĕхе,
Аллах хăватне ĕненеççĕ.

Анчах Серов пек мушовер* пулăшсан,
Çынсем хăйсемех йăлт ăнланĕç.
Пыратчĕç çапла майĕпен улшăнса.
Серов хĕпĕртетчĕ: «Ку — ман ĕç».

Шамси, Хафиза, Мухаммед — райкомран,
Вĕсемшĕн ялан алăк уçă.
Çÿреççĕ пĕрмай вĕсем Коля тавра,
Серов — çамрăксен чăн çулпуçĕ.

Хăш чух ятлаçса та илетĕн кăштах,
Çавах кÿренмесĕр тăнлаççĕ.

* Мушовер *(афг.)* — советник.

«Дусты»*, «шурави»** илтĕнет час-часах,
Апла килĕшет халăх влаçĕ.

Пыратчĕç çапла майĕпен улшăнса,
Анчах тĕлĕрмен тăшмансем те.
Çĕлен-калта евĕр килетчĕç шуса,—
Усал та хура шухăшсемлĕ.

Кĕтмен-шутламанччĕ пачах та çынсем:
Сасартăк Серов аптăрарĕ.
Кĕтетчĕç ăна Чăвашра ачисем...
Тискер-çке тăшманăн каварĕ.

* * *

«Ман ачасем, Павликпа Таня, эп вĕсем валли нимĕн те хăварайманнине пĕлччĕр — ман укçа та, урăхла нимĕнле тупра та çук, анчах эпĕ вĕсем валли Тăван çĕршыва хăваратăп, ĕмĕте хăваратăп. Çакăншăн вара кĕрешмелле. Мăшăрăм Галя, ман юратнăскерĕм тата пĕртен-пĕрскерĕм, мана яланах ăнланнă, халĕ те ăнланĕ: эпир утса тухнă çул мĕне те пулин тăратех, тата вĕсен ашшĕпе упăшкишĕн — революци рядовойĕшĕн — урăх çул пулман».

(Николай Серов дневникĕнчен.)

Эп санран ним пытармарăм,
Саврăм мар-и чĕререн.
Ăш сăмах, тен, калаймарăм,
Уншăн эсĕ ан кӳрен.

Хуйăху питех те тарăн,
Епле пурăнăн пĕччен?

---

* **Дусты** *(афг.)*—туслăх.
** **Шурави** *(афг.)*—совет çынни.

Ан кулян хытах, мăнтарăн,—
Чун-чĕрӳ ытла черчен.

Умăнта ман юлчĕ парăм,
Татма çук тинех ăна.
Сывă пул, юратнă арăм,
Аса ил хăш чух мана.

Ик ачам ман — ик çунатăм,
Икĕ шанчăк, пин телей.
Эп сире чунтан саваттăм,
Илĕртетчĕ çут тĕллев.

Пухăнаттăмăр тăваттăн,
Ĕç пĕтсессĕн, каçсерен.
Утьăкка сире тăваттăм...
Мĕн парас ман халь сире?

Çук, пĕлмен тупра тĕлне эп,
Укçана савман чĕрем.
Çĕршыва сире пиллетĕп:
Чи хакли вăл тĕнчере.

Сывă пул, тăван ялйышăм.
Сывă пул, тăван аппам.
Çывăха ытла ан йышăн
Хурлăха. Çапла шăпам.

Маншăн эс анне пекехчĕ,
Йалт пайлаттăмăр икке...
Инкеке пачах кĕтменччĕ,
Вăл хăех килет иккен.

Эс ан курăн мансăр тăлăх,
Сывă пул, Чуракасси.

Илёртӳллӗ улӑх тӑрӑх
Тек пулаймӗ чупасси.

Сывӑ пул, юратнӑ халӑх.
Пӗтмӗн эсӗ нихӑҫан,
Ма тесессӗн харсӑр халлӑ,
Ачусем те паттӑр сан.

Ҫеҫпӗле ҫуратнӑ халӑх
Улӑп йӑхӗнчен, чӑнах.
Ҫирлӗ мар мана мӑн палӑк,
Халӑх сывӑ пултӑрах.

Ёҫӗм ҫук ман мухтанмалӑх,
Сан валли хӑвармӑп мул.
Сывӑ пул, юратнӑ халӑх,
Савнӑ халӑх, сывӑ пул!

Сывӑ пул, Тӑван ҫӗршывӑм.
Эс мана пит ан ятла:
Пурнӑҫра килсен те йывӑр,
Эп ямарӑм сан ятна.

Утма тӑрӑшрӑм эп танлӑн
Санпала, ҫӗршывӑм, тан.
Ҫут тӑванлӑх та пӗртанлӑх
Маншӑн пулнӑ чӑн малтан.

Ҫавӑнпа чӗремҫӗм манӑн
Хушрӗ мар-и юлташла:
«Тӑванла Афганистанӑн
Халӑхне пулӑшмалла!»

Сывӑ-и, атте-аннеҫӗм?
Кӗтсе илӗр ывӑлна.

Парнесем сире валеçмĕп,
Çук, килмен эп хăнана.

Ытлашши ан хыпаланăр,
Ан пăлханăр кăлăхах.
Ачăрна эсир ăнланăр:
Килĕп эп вăхăтлăха.

Сывă-и, анне-аттеçĕм?
Вăрăм пулмĕ ман сăмах.
Çĕр çинче мана кĕтеççĕ,
Ман унта таврăнмаллах.

* * *

Пурăнăç туртăмĕн
Витĕмĕ пур та-мĕн:
Темĕн те куртăм эп —
Пурĕпĕр пурăнăп,
Мĕскĕннĕн курăнмăп.

Савнă сенкерлĕхĕн
Пулмĕ синкерлĕхĕ,
Хурлă текерлĕкĕн
Килмĕ тек эрлĕкĕ,
Юлĕ еткерлĕхĕм.

Савĕç-и, савмĕç-и
Е мана манĕç-и —
Сăваç йăпанăçĕ —
Тăвăллă канăçăм —
Туйăнĕ савнăçăн.

КУКАМАЙПА КАЛАÇНИ

Аллине кĕнчеле тытнă май
Қалаçма кăмăллать кукамай.
— Қаласам,— тет,— мăнукăм, мана,
Мĕн сунать пире çĕн самана?
Мĕншĕн вутă хакланчĕ, ачам?
Мĕншĕн супăнь çухалчĕ пачах?
Çухалинччĕ çапла пур черет.
Мĕншĕн çĕр час-часах чĕтренет?
Юрламаççĕ мĕн-ма тăрисем?
Е кӳренчĕç пире туррисем?
Вăрçă-харçă пĕтмест-шим татах?
Ма çынсем хаярланчĕç хытах?
Йӳнелмест-шим текех аш-какай?..
Йăлт пĕлесшĕн ман ват кукамай.
Хуравлатăп ăна эп патвар:
— Чăрмавсем, чăнахах та, çук мар.
Çăмăл мар çĕршыва халлĕхе,
Çĕнтеретпĕр çавах хĕнлĕхе!
— Çĕнтеретпĕр, мăнукăм, анчах
Хĕнлĕхне кам тăвать? Хамăрах.
Қĕрешӳ пулĕ çивĕч, кăра —
Çăмăл мар çĕнтерме хамăра.
Хальхи çамрăк тата пит мăран:
Ни турра ĕненмест, ни мура.
Ĕненӳсĕр вара нихăçан
Нимĕнле пысăк ĕç ăнăçман.
Қалаççассăн, сăмахĕ нумай,
Уншăнах тӳлес çук куланай...
Ытла ватă та ман кукамай,
Пĕтĕмпех ăнланать хăйне май.

* * *

«Сейсмограф пулмалла поэт чěри...»
П. Хусанкай

Хěл варринче çăва пуçларě çумăр,
Сив юр çапса çăвать çу кунěнче.
Йăлт улшăнать: хуть макăр эс, хуть çухăр—
Арпашăнать-пăтрашăнать тěнче.

Техникăна эп ачаран саваттăм,
Аслăлăха шанаттăм чун-вартан.
Анчах мěскер тăвать-ха «мирлě атом»,
Ҫирлех-ши вăл Чернобыль пур пулсан?

Имçам çинчен çыратчěç сăвă-юрă,
Ырми-канми ырлатчěç имçама.
Ҫирлех-ши вăл, чěрчун тӳссессěн хурлăх?
Унран инкек патне те инçе мар.

ГЭС хăватне паян кунччен мухтатпăр,
Ҫурма пěлмесěр ун тӳнтер енне.
Этем хăйне валли лартать-çке тапă,
Епле тата чăтать-ха Ҫěр-анне?

Нефтьне, газне пěр чарăнми уçлатпăр,
Шалтан шала кěретпěр çěр ăшне.
Тен, çавăнпах вăл чěтрене пуçларě,
Татах мěн курмалла-ши малашне?

Ҫапах та эп пуласлăха шанатăп,
Ачамсене çапла пиллес килет:
Йăлт кирлě тěнчере: усал шăна та...
Хěвел ăшши кашни чуна çитет.

Хитре те аслă пирěн çутçанталăк.
Ан кайтăрччě текех вăл тарама.
Пур ырлăхне вăл парě савăнмалăх...
Ҫук, кирлě мар ăна пăхăнтарма.

КАЛА-ХА, МИСТЕР ДЖОН

«Çынсем хăш чух ытла тискер пулаççĕ»
— *О. Шухши*

Мĕн кирлĕ çынсене, мĕскер çитмест-ши,
Мĕн-ма вутпа выляççĕ ачалла?
Кама вăл кирлĕ çĕн ракета «Першинг»?
Кала-ха, мистер Джон, мана кала.

Е халăха каллех шар кăтартасшăн,
Вут тивертсе Европа варринче?
Е пĕтĕмпех пĕр ăçтиçук пуçтахшăн
Кĕлпе тусан тăвасшăн çынсенчен?

Çук, кирлĕ мар мире нейтрон йăх-яхĕ!
Этемлĕх хур курмашкăн çуралман,
Ан мантăр нихăçан çавна пуçтахĕ:
Пире те шур тăмран йăваламан.

Ăнланăр: уссăрах-çке тĕркешетĕр,
Истори çаврăнаймĕ каялла.
Сенкер тӳпе сире те килĕшет-тĕр?
Кала-ха, мистер Джон, мана кала.

* * *

Панеллĕ çĕнĕ çурт чӳречинчен
Пăхса ларать салхуллăн ватă карчăк.
Те çут куççуль юхать ун куçĕнчен,
Те йăлтăрать сӳнме пĕлмен çут шанчăк.

Ырми-канми ĕçленĕ-тĕр ялта,
Тен, халиччен алне тытман туя та.
Эп хам та ял ачи-çке, тупата,—
Ун тунсăхне чĕрempеле туятăп.

Сисетĕп, чунĕпе вăл ялĕнчех,
Хăйне курать кĕтӳ кĕртме тухассăн.
Анчах вучахĕ сӳннĕ килĕнче,
Çавăншăнах сывлать-тăр ассăн-ассăн.

Ĕмĕтĕнче вăл халĕ те ялтах,
Унти масар çинче мĕнпур тăванĕ.
Хула тавраш ют ăна йăлтах,
Анчах та ватлăхра мĕскер тăвайăн?

Панеллĕ çĕнĕ çурт чӳречинчен
Ăçта пăхан — унта тĕтре те тĕтĕм.
Ват карчăка хĕрхентĕм чĕререн,
Сисмесĕрех унпа пĕрле эп йĕтĕм.

* * *

Ҫӗр кунӗнче, карла-карла, кӑнтӑралла
Ҫартин-картин вӗҫеҫҫӗ кайӑксем:
«Ҫайри мала, хуркайӑксем, кайри мала!»—
Чупаттӑмӑр эпир, шӑпӑрлансем.

«Ҫайри мала» тенин пӗлтерӗшне-тӗшне
Ун чух, паллах, ним чухлӗ ӑнланман.
Анчах туйнах-тӑр сӑмахсен асамлӑхне,
Вӑл куҫнӑ ҫавӑнпа ламран лама.

«Ҫайри мала!»— кӑштах хыҫа юлать ват хур,
Ҫамрӑкраххи тухать ун вырӑнне.
Ҫапла чакать, чакать умри мӗнпур хӗн-хур,—
Тӑсаҫҫӗ кайӑксем хӑйсен ҫулне.

Этемлӗх те ҫавах, пырать ҫав ҫул-йӗрпех,
Темле чӑрмав пулсан та умӗнче,
Ана вӑл пурпӗрех ҫӗнет-ҫӗнтеретех —
Ҫайри мала туртать паян кунччен.

Мӗнех, каллех килет ҫӗр кунӗ — каймалла.
Иртеҫҫӗ ҫаплипех кунсем, ҫулсем.
-- Ҫайри мала, хуркайӑксем, кайри мала!—
Чупаҫҫӗ кӑшкӑрса шӑпӑрлансем.

* * *

Чăвашра вĕçтерет çил-тăман,
Ахăртнех, ахăрать шартлама.
Кунашкал пуласса шутламан.
Тĕлĕнтермĕш тухать ман ума.

Çеçкере чĕлтĕрти кĕлчечек,
Кипарис та ларать симĕсех.
Мандарин мĕн тери халь чечен...
Эп сăнатăп йăлтах тĕмсĕлсех.

Каштансем кăшт куштан пике пек,
Çимĕçне те тăкман-ха хурма.
Киленсе илĕртен илемпе
Çĕннине тăрăшатăп курма.

Темĕн те пĕр ӳсет кăнтăрта:
Олеандр, левкой, эвкалипт...
Туйăмсем капланаç кăнтăрта,
Мĕн кăна çук кунта куç валли!

Эп курсассăн çакна шутламан,
Хĕвел-кулă çиçет сăнăмра.
Чунăмра вара ман — çил-тăман,
Шартлатан шартлама — асăмра.

* * *

Эс мана, Пицунда,
Ырлăхна пит сунӑ та,
Хăварас тĕллевлĕн пурпĕр ан астар.
Кирлĕ мар пин сум та,
Ма тесессĕн сумлăн
Йыхăрать юратнă хаклă Шупашкар.

Хура тинĕс урнăн
Хăвалать хум-хурлăх —
Çамрăк сăвăçпа вăл уйрăласшăн мар.
Кавказ тăвĕ урлă
Эп пулсан та — курăп
Сана çеç, шап-шурă шĕкĕр Шупашкар.

* * *

Вăрахчен, чунтанах тĕлĕнсе,
Эп сăнарăм Хура тинĕсе.
Хумханаççĕ хушка хумĕсем,
Ыр сунса калаçан: «Килĕрсем!»
Уруна перĕнеççĕ чăш! вашш!
Пур тавра янăрать пек: «Чăваш!»
Сĕм аваллăх тухать куç умне,
Эп куратăп хунсен куçăмне.
Шав килеççĕ таçтан катаран
Сăварсем Хасар тинĕс таран.
Учĕсем кукалеççĕ çĕре,
Инçете хыпăнаççĕ сĕре.
Чăнкăр-чăнкăр тăвать йĕвенсем,
Кĕçенеççĕ утсем чĕвенсе...
Вăрахчен, инçете тĕсесе,
Эп сăнатăп Хура тинĕсе.

* * *

Шурă пуçлă Қавказ,
Тухрăн эс ман ума.
Мĕн тери эп хавас
Саннала тĕл пулма.

Манăн мăн асаттем
Çакăнта пулнăран
Эс мана паян, тем,
Тăванрах курăнан.

Маншăн эс чĕрĕ пек,
Чун пурах пуль чулта.
Хăвăн мăн чĕрӳпе
Эс туятăн йăлтах.

Ахальтен-и хавас,
Эс чунтан ыр сунан.
Шур чалмаллă Қавказ,
Тухмăн ман асăмран.

* * *

Çӳлти хутра, библиотекăра,
Лараттăмăр çапла сĕтел тавра.
Ҫурнатчĕ Хура тинĕс пит хитрен
Хĕвел шевлиллĕ çут чӳречерен.
Ларатчĕç лăпкăнах çуртсем, тусем...
Пуç çаврăнма пуçларĕ манăн тем.
Пăхатăп — эх, мĕскер ку, тамаша!—
Сĕтел-пукан яра парать ташша.
Стена çинчи ӳкерчĕк — ак, амак!—
Пуçларĕ каллĕ-маллĕ сулăнма.
Сехре хăппи — сехмет те эсремет —
Систерчĕ чĕреме: çĕр кисренет!
Вунвиççĕмĕш хутра эпир шăпах:
«Элчелĕм çитрĕ. Хурлă ман шăпам».
Ҫашнин сăн-пичĕ шурă хут пекех:
«Чăваш çĕрне кураймăп-ши текех?
Аттем-аннем сунман-шим пурăнма?..»
Ачамсене шеллетĕп, арăма.
Ҫынсем тапратрĕç алăк шырама,
Пуçларĕ ват хĕрарăм сăхсăхма,
Тути пăшăлтатать: «Тур çăлтăрах...»
Лăпланчĕ çутçанталăк тăруках.
Шутларăм эп, тăна кĕрсен, тинех:
Ҫĕр кисренет иккен хăй тĕллĕнех.
Хăй еккипе вăл çаврăнать, çапах
Ма кисретес ăна ракетăпах?

* * *

Ҫӑлтӑр тӳпере —
Пӑнчӑ.
Пӗчӗк купере
Пӑчӑ.
Темӗн чӗмери
Пулчӗ.
Хыпрӗ чӗремри
Вучӗ.
Шухӑш сан ҫинче,
Тусӑм.
Пусрӗ пур енчен
Тунсӑх.
Самаях лӑскать
Пуйӑс.
Сан патнаваскать,
Туй эс.
Ҫаймӑп купере
Урӑх.
Уйӑх тӳпере,
Уйӑх.

* * *

Людмилăна

Сана кĕтсе, чĕрем кӳтсе пăрланчĕ.
Эс килтĕн те — чĕрем каллех кăвар.
Мĕн ĕмĕр тăршшĕпех пĕрле пулсамччĕ,
Пĕччен мана нихçан та ан хăвар.

Çумра çук чух — ытла салху та тунсăх,
Хĕвел пăхать пек — юнашар чухне.
Санпа кăна пуласчĕ, савнă тусăм,
Нихçан çухатас марччĕ пĕр-пĕрне.

Эп сансăр ним тума та пултараймăп,
Эп сансăр тăлăх-туратпа пĕр тан.
Çапла савнишĕн ан тусамччĕ айăп.
Қаçар çапла савманшăн чăн малтан.

Сана кĕтсе чĕрем кӳтсе пăрлантăр.
Хĕрӳ чĕрӳ хăтарĕ сив пăртан.
Çак тĕнчере çав юратса курман-тăр,
Қам нихăçан çапла кĕтсе курман.

* * *

Шăллăма, Валера Смолина

Халиччен утманскер юрату çулĕпе,
Пиччене йĕкĕлтеттĕм хăш чух:
— Мĕншĕн эс çывăрмастăн, пиччем, çĕрĕпе?
Ун пек хĕр тĕнчере темĕн чул.

Çав каçсем çитрĕç мар-и хам куçăм умне,
Ентĕ шăллăм кулать халь пĕрмай:
— Мĕншĕн эс çывăрмастăн, пиччем, ирчченех?
Ун пек хĕр тĕнчере пит нумай.

КĂВАЙТ

Чĕртрĕмĕр иккĕн кăвайт,
Çунтăр тесе çулăмпах.
Эс ĕненсе те шансах
Хушрăн сăмах:

Çунтăрччĕ пирĕн кăвайт,
Çунтăрччĕ çуттăн пĕрмай.
Эсĕ манса çеç ан кай:
Вăл çунмаллах.

Пылĕ юхать юмахра.
Пурнăç — пачах урăхла.
Тухрĕ темле пăтăрмах —
Çĕтрĕ сăмах:

Çунтăрччĕ пирĕн кăвайт,
Çунтăрччĕ çуттăн пĕрмай.
Эсĕ манса çеç ан кай:
Вăл çунмаллах.

Сӳннĕ кăвайт умĕнче
Эпĕ ларатăп пĕччен.
Сивĕннĕ кĕл ăшĕнче
Кăмрăк-сăмах:

Çунтăрччĕ пирĕн кăвайт,
Çунтăрччĕ çуттăн пĕрмай.
Эсĕ манса çеç ан кай:
Вăл çунмаллах.

ЮРАТУ

(Шӳт)

Хĕрупраç кăвар-каварĕ
Çунтарать-çке чĕреме.
Йăл кулса савни каларĕ
Çăлтăрсем парнелеме.

Тĕлĕнтермĕш пысăк парăм
Анчĕ мар-и пуç çине.
Йăпăр-япăр эп хăпартăм
Хамăр аслăк тăррине.

Çăлтăрсем çунаççĕ çуттăн,
Илĕртсе хăйсем патне.
Хăвăрт турăм пысăк утăм —
Петĕм антăм çĕр çине.

Ахлатса кăна выртатăп,
Кĕрейместĕп-ха тăна.
Çав-çавах чунтан калатăп:
— Юрататăп эп сана.

ЧУН ĂШШИ

ЯВАПЛĂХ

И. Я. Яковлева

Қашни япалан хăйĕн вырăнĕ пур,—
Çак пурнăç саккунĕ иртмест ĕмĕрне.
Асап ăсанать, арканать пур хĕн-хур,
Истори пурне те лартать вырăнне.

Пĕрне, авă, лартнă гранит чул çине,
Тепри тăпра евĕр тĕпреннĕ тĕпрен.
Çĕн пурнăç енне çул уçан çынсене
Никам паянтан тек сураймĕ питрен.

Тĕтре сирĕлет, çĕкленет çут хĕвел,
Шевлийĕ вылять кашни яш чунĕнче.
Çĕнни çĕнтерме çитерейĕ мехел,—
Қашни халь явaплă кунçул умĕнче.

ЯЛАН ПИРĔНПЕ ЮНАШАР

Микулай Шелепие

«Çĕн пурнăç хĕвелĕ çĕкленĕ,
Çухалĕç хура пĕлĕтсем...»—
Эс шаннă çакна, эс ĕненнĕ
Хавас çĕнтерӳ килессе.

Кĕтни санăн çитрĕ. Ак кунĕ.
Хывар çĕнĕ юрă, юрлар.
Вилмен вăл чăвашăн акынĕ,
Ялан пирĕнпе юнашар.

Сана çичĕ хут йывăр пулнă
Утма сакăлталлă çулпа.
Эс куçсăр пулсассăн та курнă,
Эс курнă йăлтах чунупа.

Чĕрӳ санăн канăç кĕтмерĕ,
Паян та хĕрӳ, шĕл-кăвар.
Вилмен вăл чăвашăн Гомерĕ,
Ялан пирĕнпе юнашар.

Сана чыс туса пуç таять халь
Кашни Шелепи шерепи.
Чĕрех-ха поэт, пурăнать-ха —
Юрри-сăввинче ун шăпи.

Ав кур, çĕнелсе чечекленчĕ
Эс савнă шап-шур Шупашкар.
Вилмен Чăваш халăх поэчĕ,
Ялан пирĕнпе юнашар.

ТАРТИК ТАВРАШӖ

Аттене,
Смолин Семен Семеновича

Ҫӑра ҫиллӗ-и, йӑваш-и,
Пур-и вӗҫкӗнлӗх пӑртак —
Ик сӑмах: «Тартик таврашӗ»—
Ҫалӗ йӑх ҫинчен йӑлтах.

Асатте Тартик Ҫеменӗ,
Пит юратнӑ шӳтлеме:
— Тэмекэ тортик-мӗ?*— тенӗ,
Ячӗ юлнӑ ял ҫине.

Ҫавӑнтан вара пуҫланӑ
Шурсухал ҫӗн йӑх ятне.
Тартиксем тесен ӑнланнӑ
Пурте несӗл сӑпатне.

Хӗвелпе пӗрле пикеннӗ
Ӗҫлеме хастар ҫынсем.
Тимӗрҫӗ лаҫҫи кӗрленӗ —
Тар юхтарнӑ тартиксем.

Пуртӑпа та пит пултарнӑ
Ҫурт лартма, пура касма...
Пур ӗҫре те хӗм ҫӑларнӑ,
Пӑрахман йӑха тӑсма.

Ҫӗслепе те пулнӑ туслӑ,
Сӗрме купӑспа — тӑван.
Вӑйӑра хуткупӑс тӑснӑ...
Сӑвӑҫсем вара пулман.

---

* Тэмекэ тортик-мӗ? *(тут.)*— чӗлӗм туртӑпӑр-и?

Çавăнпа эп кĕрес терĕм
Çут поэзи лаççине,
Асаннеçĕм пехиллерĕ,
Парнелерĕ уççине.

Аллăмра шух кăранташĕ,
Хут çине тумлатăр тар.
Эпĕ те Тартик тавраш ĕ,
Пулма кирлĕ пархатар.

* * *

Н. И. Ашмарина

Чăваш-и вăл е чăваш мар-и,
Нумай ĕçленĕ-и, сахал-и?
Пурне те паллă халь — Ашмарин
Чăваш сăмахĕн шурсухалĕ.

Сăмахсене шитпе виçеймĕн,
Қалаймăн: пăт туртать е — тонна.
Қунта йăлт урăхла виçе-мĕн:
Пĕр кĕнеке — вунçичĕ томлă.

Қашни сăмах, сăмах кăшкарĕ
Ун сывлăхне самай кăшларĕ.
Чăваш-и вăл е чăваш мар-и,—
Чăвашшăн тăрăшрĕ Ашмарин.

МАН АСАТТЕ

Ман асатте кĕслеçĕ пулнă,
Аста каланă, тупата.
Кĕввипеле ташланă, кулнă,
Чăтман, тет, çĕнĕ çăпата.

Ман асатте кĕслеçĕ пулнă,
Ывăлĕсем — купăсçăсем.
Кĕввисемпе ташланă, кулнă,
Чăтман, тет, çĕнĕ пушмаксем.

Ман асатте кĕслеçĕ пулнă,
Мĕнрен кая мăнукĕсем?
Пичĕсенче хĕвеллĕ кулă,
Чăтайĕç-ши çĕн туфлисем?

* * *

Ан кулян, хуняма, ан кулян,
Кĕрĕвӳ чухăн мар сан, пуян.
Халлĕхе укçи çук кĕсйинче,
Ун пуянлăхĕ — çутă тĕнче,

Савнă арăмĕ, шух ачисем,
Хут çине çырăнман сăввисем...
Тем тесен те, çакна эс пĕлсем:
Хаклăрах нухратран та вĕсем.

Кирлĕ мар кулянма кăлăхах:
Кĕрĕвӳ чăнахах — чăн ахах.
Анчах пултăр хутра çак тупра,
Укçа евĕр ăна ан упра.

ШĂНЧАС ÇĂЛКУÇĔ

В. Станьяла

Ялкăшать Шăнчас çăлкуçĕ —
Шăнкăр-шăнкăр — хĕл те çу.
Шăрăхра чуна вăл уçĕ.
Ăшă парĕ сивĕ чух.

Қам кăна çăлран ĕçмен-тĕр,
Қиленсе те ахлатса.
Қамăн чунĕ ан çӳçентĕр —
Шывĕ сывлăм пек таса.

Хĕл ларсан, кунта хаваслăн
Хапăллană çут пăра.
Çу çитсен вара алхаснă
Шарлакан валашкара.

Пит нумай пире вăл пачĕ:
Уçă сасă, çивĕч куç...
Хавшаман-ха вăй-хăвачĕ,
Палкасах тăрать çăлкуç.

Ун енне тăсатăп алă,
Шывне мар, асам ăсам.
Савнă халăх савăнмалăх
Сăвă халь мана парсам.

КЁЛПИНЕС *

Пултаруллă Кĕлпинес —
Ҫам кăна ăна пĕлмест.
Ҫывхарса пырать ҫĕре,
Хăй чупса кăна ҫӳрет.
Ир-ирех тăрса, ялан
Ҫаврăнса тухать яла.
Ҫамăн вутă татмалла —
Ҫул тытать ҫавăнталла.
Пускилти ватăсене
Йыхăрать вăл нимене.
Хăвармасть ҫитмен кĕтес,
Пур килте те: «Ман килес!»
Тытăнать хăй сăнама:
Ҫам салхуллă, кам сыв мар...
Пуҫĕнче пĕр шухăш ун —
Кирлĕ мар-ши пулăшу?
Хисеплет ялйыш ăна.
Ҫашни ҫыншăн вăл — хăна,
Ҫавăнпа пуль яланах
Килсерен ҫӳрет сăмах:
— Ватăлмасăр пурăн эс,
Пултаруллă Кĕлпинес!

---

* Кĕлпинес — тĕне кĕмен чăваш хĕрарăмĕн ячĕ.

САМАНТ

Х. Ю.

Нумай çынра художник тĕлĕрет-мĕн,
Нумай çынра çыравçă çывăрать.
Сасартăках самант килет кĕтретĕн —
Чуну кăвак хуппи пек уçăлать.

Пĕри хăш чух кĕтет ăна çур ĕмĕр,
Тепри мĕн пурнăç тăршшĕпех кĕтет.
Ķуçа çапать пулсассăн та каç сĕмĕ,
Ķинет килет теветлĕ çут тивлет.

Ун чух вара çырса хума çеç ĕлкĕр
Шух шухăшна шур хут е пир çине.
Чуну ун чух, чăнах,— асамлă тĕкĕр,
Ķашни курать епле вăл çуннине.

Часрах килсен саманчĕ пит аванччĕ
Тесе эс ăнтăлаттăн çӳлелле.
Пĕррехинче сан «çунату» аманчĕ:
Вĕçме çуралнă çыннăн — вĕçмелле.

Çук, усăнмарĕ икĕ ылтăн алă,
Çĕкленчĕ тепĕр хут çĕн туртăмпа.
Ахальтен мар поэт çапла каланă:
«Талант тени вăл тан пекех тапать».

ÇАВРĂМ

I

Аннеме,
Смолина Неонила Алексеевнăна

Упăте пекех упаленетĕп,
Асăм çук-ха ик сăмах çыхма.
Çав-çавах çавна аван пĕлетĕп:
Килнĕ эп, çуралнă пурăнма.

Çакă çутă тĕнчене курмашкăн
Кармашатăп чӳрече енне.
Йăл кулса çĕклет мана ачашшăн
Кăкăрĕ çумне тăван анне.

Эх, анне чĕри,— черченкĕ чăмăр,—
Мĕн кăна тӳсмен ĕмĕрĕнче.
Урамра сив юр çăвать е çумăр —
Ашă аннесен чĕрисенче.

Эсĕ пур, ăна-кăна сисместĕн,
Темшĕн-çке пăхатăн макăрма.
Пĕтĕмпех пĕчĕкренех пĕлес-тĕк,
Кăсăкĕ те пулмĕ пурăнма.

II

Пурнăç, пурнăç... Улшăнать вăл хăвăрт.
Уйрăлтăм пепкелĕх кипкипе.
Атте авнă сăпкара халь тăвăр.
Пăхăр: эп чупатăп сиккипе.

Çаруран чупатăп эп çул тăрăх,
Хыçалта тусать вĕри тусан.
Мĕн тума пултарăн-ха эс урăх,
Хĕпĕртӳллĕ саккăра пуссан?

Вăлтапа пулла кайма пултарăн,
Ҫăмпана уттарăн ир-ирех.
Таврара çырма-çатра пит тарăн,
Йăмрасем лартсассăн тем пекех!

Шух ачалăх, савнăçлă ачалăх,—
Вăрман çийĕн янă çĕмренех,—
Тăрса юлчĕ ĕмĕр асăнмалăх
Асанне юмахĕ евĕрлех.

III

Асанне юмахĕ... Астăватăп,
Хĕллехи тăманлă каçсенче
Ҫавăрса илеттĕмĕр тăваттăн,
Асанне, сана лапка çинче.

Мăрьере улатчĕ урнă çилĕ,
Ыйхă çулăхатчĕ кăлăхах.
Ҫу чухне епле çывăрас килĕ?
Тăсăлатчĕ майĕпен юмах:

«Пурăннă,— тет, тахçанах пĕр улăп,
Унăн ячĕ пулнă, тет, Юман.
Пулнă, тет, вăл паттăр та хăюллă,
Халăха сыхланă çич ютран...»

Асăмран тухма пĕлмен çав улăп,
Чĕрере упранă юмаха:
«Эпĕ те ӳссессĕн ун пек пулăп.
Памăп хур курмашкăн халăха».

IV

Халăхăм... Хăватлă, харсăр халăх,
Аçтарах пуçланнă кунçулу?
Шухă хун юнне хутăштармалăх
Вăхăт пулнă. Вăрăм сан çулу.

Атăлçи пăлхарĕ эсĕ мар-и?
Батбай хан пулман-и çулпуçу?
Çунтармарĕ-и монгол-тутарĕ?
Пит хаяр пулман-и тытăçу?..

Халăхăм... Юратнă паттăр халăх,
Умăнта таятăп пуçăма.
Вăхăт пулнă санăн хур курмалăх.
Вăхăт çитрĕ çĕн çерем уçма!

Вăхăт çитрĕ. Эс текех йăваш-и?
Сарлака-и ĕмĕрсен сакки?
Уçлăхра, ав, аптраман тавраш!—
Çакă мар-и Çĕнĕ Кун аки?!!

V

Çĕнĕ кун. Мĕскер-ши эс кăтартăн
Мал енне утан этемлĕхе?
Е нейтронпала хăватлă атом
Хуплĕç хĕвеле ĕмĕрлĕхе?

Е çич тĕслĕ асамат кĕперĕ
Анмĕ анлă Атăл хĕррине?
Е вут-çулăм пĕтĕмпех пĕтерĕ
Халăх юррине те тĕррине?..

Вăрçăшăн каллех вăрă-хурахĕ,
ЭТЕМЕ пăхать вăл ал хума.
Асăмрах-ха асанне юмахĕ.
Памăп хур курма халăхăма!

Нихăçан та сӳнмĕ çут хĕвелĕм,
Ун ăшшийĕ填 тармĕ çĕр çинчен.
Çын чĕри ялан ĕçре хĕмленĕ,
Вĕçсĕр пулĕ ĕмĕрĕ тĕнчен.

VI

Вĕçсĕр пулĕ кунĕ шух ачашăн,—
Савнăç çитрĕ мар-и Çĕр çине?!—
Йăл кулса çĕклет ăна ачашшăн
Амăшĕ хăй кăкăрĕ çумне.

Савнăçлăн кулса хавхаланать вăл,
Ман пепкеçĕм, манăн пĕчĕкскер.
Уншăн халь пур халăх та явайлă,
Вăл паян пуриншĕн те еткер.

Тен, вăл малашне çĕн уçлăх уçĕ
Илĕртӳллĕ çут инçет енне.
Асĕнче ун юлĕ ял çăлкуçĕ,
Чĕринче ун юлĕ Çĕр-анне.

Юлĕ юмахри хăватлă паттăр.
Çăлтăр евĕр эп çунса пĕтем,—
Çынлăха нихçан та ан çухаттăр,
Хăй ятне ан ятăрччĕ этем.

ЧУН ĂШШИ

I

Юратнă асаннене —
Смолина Христинăна —
асăнса

Чунăмра вутчуль,
Куçăмра куççуль,
Манаймастăп эп иртнине.
Умăмра мăн çул,
Тăсăлать кунçул,
Асăмран тухмасть асанне.

II

Хаваслăн та шавлăн чупатпăр тăваттăн,
Пухатпăр-тусатпăр кил-çурт тусанне.
Темле тарăхсан та, мĕнех тăваятăн —
Пире пурпĕрех тытаймасть асанне.

Эпир çенĕкре куян пек чупкалатпăр,
Упа-утаман пек пуçлатпăр утма,
Линейка-хĕçпе минтере шăтаратпăр,
Йăлтах ĕлкĕретпĕр хуçма та ватма.

Атте те, анне те ĕçе тухса кайнă,
Килеççĕ вĕсем ыйăнса каç енне.
Килте вара ĕçĕ ытла та нумай-мĕн.
Епле пĕр-пĕччен ĕлкĕрет асанне?

Анчах ачасем ват çынна-и ăнланĕç,
Шух кăмăл вылявĕ ăсран вăйлăрах.
Яшка, хура çăкăр — самантлăх йăпанăç,
Вĕсемшĕн халь вăйă — темрен хаклăрах.

III

Çӳçӗнче шур юр та пур ун,
Пӗркеленчӗк — питӗнче:
Хура-шур чылай вӑл курнӑ
Хӑйӗн пурӑнӑçӗнче.

Пӗчӗкскер, кӑштах курпунлӑ,
Ӑшӑ, ырӑ куçлӑскер.
Ун шӑпи тумхахлӑ пулнӑ,
Йывӑр килнӗ çав хатер.

Ун кун̆çулӗ пит те хурлӑ.
Епле чӑтнӑ каçсенче?—
Ик ача çеç тӑрса юлнӑ
Тӑхӑр савнӑ пепкинчен.

Пӗртен-пӗр йӑпанӑç уншӑн
Пулнӑ шух мӑнукӗсем...
«Эй, ыр пурнӑç, тек ан улшӑн,
Хӗрхенсем, хута кӗрсем».

IV

Туçи сӑрчӗ ытла та çӳллӗ.
Çил ачи юр сапать питрен,
Тӑсӑлать хитрен йӗлтӗр çулӗ,
Хӗл Мучи те тарать пиртен.

Ҫӗрт ӑшне вирлӗнех чӑматпӑр.
Ҫаç енне-нӳрленет çипуç.
Шакмак пек шаклатать çӑматӑ:
— Алӑка, асаннеçӗм, уç!

Вăл пĕлет: пирĕн хырăм выçнă,
Яшкине антарать часах.
Апатне шăпăрт çинĕ хыççăн
Пуçланать хай сăмах-юмах.

Улăп-паттăр ăçта çуралнă?
Пурăнать-ши вăл? Хăш ялта?
Унăн çĕр ача е çĕр аллă?..
Асанне хуравлать йăлтах.

Çăлтăр евĕр куççем сӳнеççĕ...
Тĕлленет çуллахи ĕшне...
Çывăрмасть çавах асаннеçĕм,
Хураллать улăпсен йышне.

V

Пур çĕрте: урамра та, килте те
Вĕрентетчĕ ялан ыррине.
Час-часах халалне асилетĕп —
Ĕмĕте упрама сĕннине.

Ун вĕрентĕвĕ кăлăх пулмарĕ,
Сăвăсем эп пуçларăм çырма.
(Ĕмĕте упрасси — çакă мар-и)
Халалларăм ăна сăввăма.

Ватă çын куççульне пытармарĕ,
Вăл пĕр тенкĕ тыттарчĕ мана.
Çакă пулчĕ пулас гонорарĕ,
Манас çук нихăçан та ăна.

VI

Йывăрланчĕ-çке асаннеçĕм,
Йăшрĕ сывлăхĕ кунран-кун.
Ăшшине ним юлми валеçнĕн
Сивĕнсех пычĕ ӳчĕ ун.

Анчах ырă çынсем вилмеççĕ,
Пурăнаççĕ пин çул хушши.
Ăшшине вăл пире валеçрĕ,
Пирĕнте унăн чун ăшши.

VII

Халь эпир, паллах,
Лăпкăрах кăштах.
Ҫашниннех çемье, ачасем.
Татăлмасть юмах,
Вĕçленмест сăмах,
Ҫуралаççĕ çĕн ыйтусем.

Чунăмра вутчуль,
Ҫуçăмра куççуль,
Манаймастăп эп иртнине.
Умăмра мăн çул,
Тăсăлать кунçул,
Асăмран тухмасть асанне.

ТУПМАЛЛИ

ПУРНĂÇ ТУРТĂМĔ

«Чăваш чĕлхи — эс ман чĕлхем...» 3
«Чăвашсем, чăмăртанăр!..» 4
Самана 5
Мамай тӳпемĕ 6
«Каччă чунĕ хăш чух пархатарлă...» . . . 7
«Тиевре — ăпăр-тапăр...» 8
«Телей тени мĕскер тени пулать...» 9
«Кăвак хуппи уçăлсан...» 10
«Хĕсĕкрех иккен...» . . . . —
Чăнлăх 11
Тĕрлемес 13
Сăхăм сăмахĕ 14
«Чечек евĕр çулсене...» 16
«Хуркайăксем, мĕн-ма эсир вĕçетĕр...» 17
Вĕренӳре . . . . —
Тăватшар йĕркен 18
Йăпăлтине 19
Пĕр критике . . . . —
«Эп авман-и ухă...» . . . . —
Савăнтартăм 20
«Ман асатте ĕненнĕ Сталина...» . . . . . . —
Çул юппинче 21
Интернационал кĕперĕ 22
«Пурăнăç туртăмĕн...» 30
Кукамайпа калаçни 31
«Хĕл варринче çăва пуçларĕ çумăр...» 32
Кала-ха, мистер Джон 33
«Панеллĕ çĕнĕ çурт чӳречинчен...» 34
«Кĕр кунĕнче, карла-карла, кăнтăралла...» . . . 35
«Чăвашра вĕçтерет çил-тăман...» 36
«Эс мана, Пицунда...» 37

«Вӑрахчен, чунтанах тӗлӗнсе...» 38
«Шурӑ пуҫлӑ Ҫавказ...» 39
«Ҫӳлти хутра, библиотекӑра...» 40

ЮРАТУ ҪАВАРӖ

«Ҫӑлтӑр тӳпере...» 41
«Сана кӗтсе, чӗрем кӳтсе пӑрланчӗ...» 42
«Халиччен утманскер юрату ҫулӗпе...» . . . . . —
Ҫӑвайт 43
Юрату 44

ЧУН ӐШШИ

Яваплӑх 45
Ялан пирӗнпе юнашар 46
Тартик тавраше 47
«Чӑваш-и вӑл е чӑваш мар-и...» 49
Ман асатте 50
«Ан кулян, хуняма, ан кулян...» . . . . . —
Шӑнчас ҫӑлкуҫӗ 51
Ҫӗлпинес 52
Самант 53
Ҫаврӑм 54
Чун ӑшши 58

Для старшего школьного возраста

СМОЛИН
Анатолий Семенович

КРУГ

Стихи

На чувашском языке

Редактор **В. П. Тимаков**
Художник **В. А. Смирнов**
Художественный редактор **М. Д. Давлятшин**
Технический редактор **Н. В. Васильева**
Корректор **Р. К. Куприянова**

ИБ 2520

Сдано в набор 21.03.90. Подписано к печати 25.07.91. Формат 70×90 1/32. Бумага офс. № 2 кн.-журн. Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. печ. л. 2,34. Усл. кр.-отт. 2,51. Учетно-изд. л. 2,08. Тираж 2500 экз. Заказ № 1153. Изд. № 56. Цена 30 коп.

Чувашское книжное издательство.
428000, Чебоксары, пр. Ленина, 4.

Типография № 1 Государственного комитета Чувашской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, 428019, Чебоксары, пр. Ивана Яковлева, 15.

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ
обозначенного здесь срока

30 к.

ЧӐВАШ КӖНЕКЕ ИЗДАТЕЛЬСТВИ